

KULTŪRA

MENAS ✨ LITERATŪRA ✨ MOKSLAS

Tegu žodžiai atitinka darbus

Rašau šį tekstą, dar nė nenumanydama, kaip baigsis pirmasis rinkimų turas. Ar įvyks abu referendumai, kaip pasiskirstys jų balsai, kurie kandidatai į prezidentus išeis į antrą turą. Iki rinkiminių apylinkių uždarymo liko visai nedaug, o širdy jau ima kirbėti nerimas.

Bepigu apolitiškiems žmonėms – nusijuoktų ir eitų savo reikalais, kokiais, nežinau ir, tiesą pasakius, nelabai noriu žinoti. Tik visiškai nepateisinu jaunos merginos, kurios repliką kažkada nugirdau sporto klubo persirengimo kambary: ai, neįdomu man, neisiu balsuot. Jeigu ir neįdomu (apskritai ar daug kas pasakytų, kad politika yra įdomi sritis?), taip elgtis nesąžininga. Nes jei valdžios nerenki tu, valdžią tau išrenka kiti. Tie, kuriems politika irgi neįdomi, bet kurie neretai dar kaltina visus kitus dėl savo nesėkmių ir savo pagiežą koncentruoja į patį reksmingiausią rinkimų kandidatą.

Man kur kas įdomiau stebėti žmones, nei juos teisti, smerkti ar nekritiškai žavėtis. Užtat kai tik įsisiūbuoja kokia nors rinkiminė kampanija, socialiniuose tinkluose neretai atsiskleidžia tokios žmonių savybės, kurių, regis, nė neįtartum turint. Intelektualas, kurio namų biblioteka lūžta nuo filosofinių traktatų, pasirodo neturįs paprasčiausios sveikos nuovokos arba – nežinau, kas blogiau – moralinio stuburo. Karštas tikintysis kažki kodėl agituoja už kandidatą, kuris yra kiauras melagis ir apgavikas. O juk melas – šėtono karalystės pamatai. Kaip ir pavydas beigi pagieža, kurios negailima konkurentui, aukštesniam už tūlą pretendentą į politikus visa galva.

Kiti įsivaizduoja besą nykstančios tautos ir išsilakstančios Lietuvos gelbėtojai ir važiuoja ant senų, prieš trisdešimt metų nutiestų bėgių, gerai nematydami, kokia ta šiuolaikinė Lietuva yra iš tiesų. O juk grįžti į praeitį nėra jokio reikalo. Užtektų blaiviai vertinti dabartį ir mažiau pliaukšti apie ateitį ir gąsdinti žmones išnykimu ir nutautėjimu (aš dar gerai atsimenu, kokiai santvarkai priklausio baimės ir nerimo atmosferos monopolis).

Arba kai jauna ir protinga mergina balsuoja už buvusį komunistą, nes ji – kairiųjų pažiūrų, o daugiau kairiųjų kandidatų sąrašė nėra. Anot jos, jis vienintelis kalba apie socialinę atskirtį. O Viešpatie brangiausias... kalba visi, kalba apie viską, bet juk reikia klausytis, ką ir kaip. Bet gal dabar klausytis nebemadinga?..

Ir apskritai mums reikėtų daugiau racionalumo. Tik nereikėtų jo tapatinti su godžiu pragmatizmu, kuris nieko gero neduoda nei valstybei, nei tautai, nei pačiam žmogui. Turėtume būti atsparūs tuštiems sentimentams, svaiciojimams, sąmokslų teorijoms, o svarbiausia – turime mokėti klausytis. Ir atsiminti Naujojo Testamento ištarę, kuri skelbia, kad dar ir į darbus reikia žiūrėti, ar jie atitinka kalbėtojo žodžius.

To mums visiems ir linkiu. Juk bus dar ir antrasis Prezidento rinkimų turas. Taigi yra apie ką pagalvoti.

Renata Šerelytė

P.S. Rezultatą jau žinau, ir manau, kad jis puikus. Gero antrojo turo!

Algimanto Kezio nuotr.

PRAEIVIS

*Grėsmingi pavasariai griaudžia,
Ir rudenys rėkia ir rauda,
Ir vasaros kilimus audžia,
Ir žiemos skaičiuoja naudą:
Sidabrą. O aš praeinu
Negaudamas dovanų.*

*Vaivorykštės virpa ir gėsta,
Ir mirganti dangiška lyra
Žvaigždynais žaibuodama plazda
Ir mirštančiais deimantais byra
Į žemę. O aš praeinu
Negaudamas dovanų.*

Henrikas Radauskas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2019 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

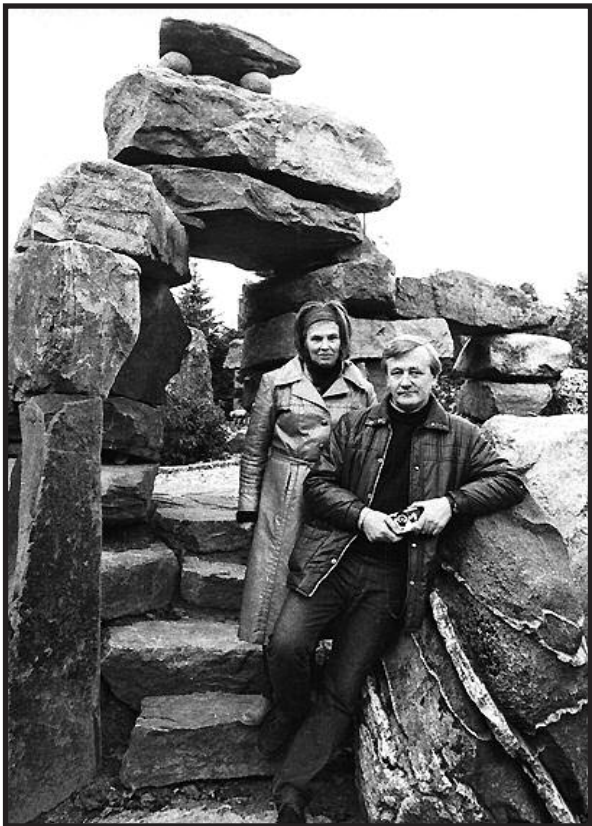
Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Tegu žodžiai atitinka darbus • **2-as psl.** Leonas Peleckis-Kaktavičius. Kodėl lietuvaitės akys liūdnos? • **3-as psl.** Poezijos pavasaris 2019. Marius Burokas. Eilėraščiai • **4-as psl.** Astrida Petraitytė. Gegužės 7-oji – proga prisiminti Vaižgantą, proga pažinti pasaulio lietuvių • **5-as psl.** Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Kantrybės, tylos ir sustabdyto laiko kūryba/ Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Vytauto Brėdikio radinių menas • **6-as psl.** Algis Vaškevičius. „Gallery weekend Kauras“ metu – įspūdingos parodos ir renginiai • **7-as psl.** Eugenijus Ignatavičius. Laisvei ir patriotizmui įkvepianti knyga • **8 psl.** 115-osios Vlado Jakubėno gimimo metinės Kompozitorių namuose/ Kultūros kronika

Kitame numeryje: Ž. Kolevinskienė. Tekantys gyvenimai, arba Pirmasis pasaulio lietuvių rašytojų suvažiavimas Vilniuje • Naujos knygos

Redaguoja **Renata Šerelytė** renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

Rimantas ir Valerija Dichavičiai Orvidų sodyboje.
Iš R. Dichavičiaus asmeninio archyvo

Leonas Peleckis-Kaktavičius

KODĖL LIETUVAITĖS AKYS LIŪDNOS?

Lagerių devizas buvo:

Nam nie trud vaš nužien, a trup!*

Iš Rimanto Dichavičiaus „Dienoraščio“

Rimantas buvo pirmokas, kai gūdžią keturiasdešimt penktųjų naktį atvažiavo jie. Mama spėjo dar kažką pasiimti, nes vienas iš kareivių tyliai šnibžtelėjo: „Paimkit ką galit, jus veš į Sibirą“. Gal tai ir išgelbėjo. O paskui du mėnesius vežė užkaltame vagone. Jame net dieną ir naktį sunku buvo įsivaizduoti. Žmonės tino, viduriavo. Ne kiekvienas ir duonos turėjo. Kaip dabar pamena, važiavo drauge mokytoja su dukra. Važiavo jos su stiklainėliu grybų, kurį tądien buvo pirkusios turguje. Iš bričkos išsodino. O vežė tokiu „stiliumi“: prieky – kareiviai, suimtieji. Vėl kareiviai ir taip toliau. Neištvėręs kai kas bandydavo grindis lupt. Rimantas pamena: sustojo jų traukinys vidury lauko ir – šūviai. Netoli tenubėgo vargšas žmogelis. Kiek vėliau iš tų pačių nelaimingųjų seniūnus paskyrė. Jie turėjo žiūrėti, kad niekas nebėgtų.

Mama nesulaukė kelionės pabaigos. Po poros mėnesių, jau žiemai prasidėjus, kažkur Permės srity, prie Uralo išmetė ją Mendelejevo stotelėj. Galima sakyti, vidury lauko, ten buvo tik keli namukai. Mama liko lauko lazarete.

Rimantą, jo tėvą ir aklą senelį vežė toliau. Iki galutinio punkto taigos gilumoje. Vežė jau rogėmis. Mamos nebepamatė. Tik raštelį gavo, kad ji mirė. Jis atėjo gal savaitei pralinkus po mirties. Nuvažiut ten neleido, kur palaidota – nepranešė.

O paskui buvo barakai – ilgi, didžiuliai. Triaukščiai narai. Buvo badas, šaltis, utėlės, blakės ir blu-

sos. Pabrauki – sauja utėlių rankoj. Ypač sunku buvo nuo jų apsiginti aklam seneliui. Barzdoj, antakiuose jų knibždėte knibždėjo, gaudydavo ir perkrimsdavo.

Senelis mirė tą pačią žiemą. Rimantas pamena neišsakomą gaudulį ir pilną utėlių senelio kepurę, kurią kažkodėl voliojo sniege, galvodamas, kad utėlės žus...

Taip prabėgo penkeri metai. Buvo penktokas, kai tėvą išvežė į lagerį. Situacijos nebeatmena. Rimantas pateko į vaikų koloniją, nes kitokių „vaikų namų“ taigoje, kur nei kelių, nei normalaus susisiekiimo su aplinkiniu pasauliu nebuvo...

Kas paskatino mane į tolimą ir sunkią kelionę? Pirmiausia tai, kad Dichavičių šeima man buvo labai brangi, antra – įgimtas jausmas kitiems daryti gera. Seniau buvo toks žurnalas „Naujas žodis“. Žurnalo viršelį puošė Vaižganto nuotrauka su šuneliu. Šalia nuotraukos – žodžiai: „Ieškojau laimės kitiems – tapau pats laimingas“. O gal tie žodžiai ir davė drąsos ir ryžto?..

Iš Elenos Laurinavičienės laiško šių užrašų autoriui

Labai jaudinosi Elena Laurinavičienė, prisiminusi tą nelengvą kelionę į Sibirą 1951-ųjų vasarą. Žinoma, jos nė iš tolo negalima lyginti su ta, kurią pergyveno jos pusbrolis – Rimanto tėvas su šeima. Tačiau buvo dar Stalino laikai ir ryžtis tokiam žingsniui – trūks plyš parsivežti Lietuvon našlaičiu likusį Rimantą – galėjo tik labai dvasiškai stiprus žmogus.

Daugiausia pagelbėjo tai, kad rusiškai neblogoi kalbėjo (vyr: telefoninė dirbo Telefonų stotyje). Ir traukiniu, ir mašinomis, ir arkliais važiavo, o paskutiniuosius dvidešimt kilometrų per taigą pėsčiomis įveikė.

– Sutiktieji lietuviai ir kilnojo, ir bučiavo, gal tu angelas, klausė, – prisiminė E. Laurinavičienė – antroji R. Dichavičiaus mama, kurią dailininkas apibūdino kaip žmogų su jaunamartės širdimi.

Kolonijoje įsikabino į ranką – neatskiriamai – dar du lietuviukai: brolis ir sesuo Kalesinskai iš Šakių. Taip pat našlaičiai. „Būk gera, tetulyte, nepalik mūsų...“ – prašė Aldutė ir Kaziukas. Ne E. Laurinavičienės širdžiai neišgirsti tokio prašymo.

1954.IX.2

Mano brangioji Mamyte!

Manau, kad Jūs nenustebsite dėl to, jog aš kreipiuosi į Jus žodžiu „mamyte“. (...) Aš meldžiu Dievą, kad jis atlygintų Jums už viską, ką padarėte gero mums, nes matyti, kad aš vienas neįstengsiu atsilyginti...

Iš Rimanto Dichavičiaus – Kauno S. Žuko taikomosios dailės technikum mokslėvio – laiško Elenai Laurinavičienei

Teta Elena parsivežė Rimantą į Šiaulius baigusį penkias klases. Lietuvių kalbos berniukas beveik nebemokėjo, todėl teko lankyti rusų mokyklą. Nors lietuviškai per porą metų gerokai pramoko, technikumą stojamuosius egzaminus laikė dar rusiškai.

– Sugrįžus į Lietuvą, mane labiausiai nustebino tai, kad Lietuvoje dar lietuvių yra, – prisipažino dailininkas. – Be to, jie mokėjo... lietuviškai... Kaip šiandien pamenu: einu per Šiaulius ir ašaros iš akių srūva. Tai dėl pergyvenimų, kad aš... ne rusas... „Rusai tokius kunigaikščius turėjo!.. – vienas pats sau ‘samprotauju’. – O čia nėra nei kultūros, nei istorijos...“ Štai ką reiškia „auklėjimas“ tam tikra dvasia...

Beje, į Šiaulius Rimantas grįžo su labai jau keistais dokumentais. Jie tvirtino, jog jis yra Dichovič Roman Vladimirovič. Tik šešiolikos sulaukus teta šiaip taip tikrus metrikus išėmė. Nuo tada jis vėl tapo Rimantu Dichavičiumi.

Na, o iš kurgi meilė piešiniui, dailei? Rimantas sako, jog dar Rusijoje gyvendamas pajuto, kad sekasi neblogai piešti. Tada ir suprato būsiąs tik dailininku. Jokių mokytojų neturėjo, vadovėlių taip pat. „Iš savęs mokiausi... – tvirtina dailininkas. – Beje, tik Lietuvoj pirmą sykį pamačiau tušą. Taip jis man patiko: brėži ir – juoda. Brėži ir – juoda...“

– Nepaprastai geras vaikas buvo, – pasakojo teta Elena. – Visada labai paklusnus ir labai teisingas. Labai rimtai ėjo prie pirmos Komunijos, domėjosi tuo svarbiu gyvenimo žingsniu giliai, nevaikiškai... Kai ką nupirkdavai – batus ar megztinį, labai per-

Fotografas Rimantas Dichavičius

gyvendavo: kam reikia, sakydavo, man ir tie, kuriuos turiu, geri... Kai skambindavau į Kauną, visada pasisakydavo: nėra dienos, kad apie tave nepagalvočiau... O dėl piešimo... – E. Laurinavičienė ilgokai kažko ieško senoje spintoje, – jau tuomet buvo aišku, kad Rimantas – neeilinių gabumų...

Vartau pirmuosius R. Dichavičiaus darbus, retas fotografijas, tarp kurių – ir pati rečiausioji: daryta tą dieną, kai grįžo iš Sibiro. Visada įdomu prisiliesti prie žymaus menininko pradžios, jo kūrybos ištakų. „Neduok Dieve... – nejučia pagalvoju, – tokių ištakų ir tokių išbandymų. Visa laimė, kad likimas talentingam jaunuoliui lėmė antrąją Mamą“.

O antroji Mama žiūri į paauglio Rimanto fotografiją ir verkia.

Gyvenimas sudėtingas. Ir totalinis baubas virš galvos. Ir ligos, ir kasdienybės rūpesčiai, ir būties akimirkos abejonės, ir... Ir šitam kontekste vis tiek turi išlikti ir padaryti tai, ko už tave niekas kitas nepadarys.

Iš Rimanto Dichavičiaus „Dienoraščio“

Gerokai šalta. Dailininko dirbtuvėje, regis, taip pat minusinė temperatūra. Lyg tyčia ir mūsų pokalbis vis sukasi apie ne itin linksmus dalykus.

– Tebesu įsitikinęs, kad patirta kančia, skriauda, net pažeminimas kūrėjui anksčiau ar vėliau padeda giliau už kitus pajusti gyvenimą, žmogų, laiką. Turbūt Sibiro tremtis neliko vien slogiu vaikystės sapnu – pernelyg ilgai jis tęsėsi ir labai jau skaudus buvo? – atitraukęs nuo darbo R. Dichavičių (kas jį pažįsta, žino, kaip tai sunku padaryti), pasiūlau dar vieną temą.

Dar sykį įsitikinu: dailininkas lėtabūdis ir toji savybė jį labai puošia. Kita vertus, vargu ar galima kitaip suvokti panašų klausimą. Tie lemtimi paženklinėti žodžiai, iškart pajuntu, neduoda ramybės ir pačiam Rimantui.

– Visų pirma, man tai davė vertybių matą, viso gyvenimo matą... Nors niekada neariau žemės, žinau, kas yra duona. Žinau, kas yra balto popieriaus lapas. Kol negrįžau į Lietuvą, atmano nebuvau matęs, rašydavom ant brošiūrų. Tarp eilučių. Meilė popieriui ir taupumas – iš tų dienų. Kiekvieną skiautę panaudoju. O apie duonos plūtą ką ir kalbėt... Kas matė totalinį badą, tinstančius ir mirstančius žmones, mane supras. Ilgai netikėjau, kad galima iki soties pavalgyti duonos... Apie kokius kitokius dalykus nebuvo ir kalbos. Todėl, kai girdžiu jaunus žmones kalbant „skanu – neskanu“, pajuntu, kad jie dar neturi vertybių skalės... Kai eina kalba apskritai apie išlikimą, – dailininkas pradeda jaudintis, – kas kita.

R. Dichavičius lyg koks artistas netikėtai pademonstruoja judesius, kuriuos jaunas tremtinys turėdavo atlikti, valgydamas dvokiančią sriubą. Vir-davo ją „pagardindami“ padvėsusių arklių mėsa. Valgyti tokią sriubą buvo savotiškas sportas. Matyt, tai kažkas panašaus į veiksmus, kuriuos naudoja alkoholikai, gerdami spiritą. Užuosį kvapą – pradėsi vėmti. Todėl tekdavo išmokti nuryti šaukštą šlykštaus karštimo, užsiėmus nosį. „Valgyk, rupūžioke, – ragino nevilties prislėgtas tėvas, – kad nors tu išliktum gyvas ir viską papasakotum, grįžęs į Lietuvą“.

Deja, ir tokios sriubos pakankamai nebuvo. Tik nedidelė normelė...

Tęsinys kitame numeryje

* Mums reikalingas ne jūsų darbas, o lavonas! (rus).

POEZIJOS PAVASARIS 2019

Lietuvoje vėl ūžia ir šurmuliuoja tradicinis Poezijos pavasaris, vienas didžiausių ir giliausias tradicijas turinčių literatūrinių renginių šalyje, sulaukiantis žymių užsienio svečių. Šiomet tarptautinio poezijos festivalio laureatu tapo vertėjas, poetas, literatūros kritikas Marius Burokas. Lietuvos rašytojų sąjunga šiam rašytojui pasiūlė skirti Kauno miesto savivaldybės įsteigtą Maironio premiją už pernai išleistą knygą „Švaraus buvimo“. Poezijos pavasario nominacijai taip pat buvo pristatyti Vytautas Kazie-la („Alyvmedžiai“), Giedrė Kazlauskaitė („Gintaro kambarys“), Mindaugas Nastaravičius („Bendratis“) ir Dovilė Zelčiūtė („Prieglaudos miestai“). Poezijos pavasario-Maironio pre-mijos vertinimo komisiją sudarė pastarųjų penkerių metų Poezijos pavasario laureatai: Vladas Braziūnas, Almis Grybauskas, Kęstutis Navakas, Ramutė Skučaitė ir Tomas Venc-lova. Maironio premija įsteigta 2013-aisiais, ją sudaro 3 tūkst. eurų. Premijos skyrimą dar turės patvirtinti Kauno savivaldybės taryba.

Marius Burokas EILĖRAŠČIAI

Poetas Marius Burokas Monikos Požerskytės nuotr.

1. Fred Herzog.

Man with Bandage, 1968

įsiplovė skusdamasis
klįjavo kruopščiai
iš įtūžio virpančiais pirštais
pleistro kryželį
ir išlėkė kaip stovi
marškinėliais baltais

tuščia mieste
tik juodosios našlės
šildosi ryto saulėje
snaudžia taksistai
juodosios našlės
nulydi jį žvilgsniais
krutina lūpas:

sūnau
girdėjom šiąnakt tave
niūrūs tavo sapnai
duobėti
klausėm
kaip švilpia
tavo plaučiai
dunksi širdis

žinom
gyvenimo turi
kiek siekia rankos
o mirties –
nuo viršugalvio
iki padų

jis stovi
nudiegtas

vaiskiam ore

priešais
driekias trys gatvės

ir

mirksi

mirksi

geltona

2. Algimantas Kunčius.

Verbų sekmadienis prie
Aušros vartų, 1968

išaugtais švarkais
nubruožtais batais

pakaušiai gruoblėti
kaip grindinio akmenys

su gėlos vandeniū
akyse
ir trimis kalbomis
burnoje

gniaučia verbeles

tiek metų
tiek metų
praėjo

tik variokuose keičiasi
herbai

3. Masahisa Fukase.
The Solitude of Ravens, 1975/1976

varnų mėnuo
varnų vienvė

medžiuose tykšta
tamsa

varno nagas
mėnesio nagas
ją pradreskia

kartus
tavo kranksmas
varne

kirsk
kranto ledą

varne

lesk

mano tamsą

išpėduok
ant pamėkliško
sniego

mano kryptį

4. Jan Bułhak.
Vakaro malda, 1900

ant galinių klauptų

maudžiančiam
šalty

ar yra man vietos?

vienam
po skliautais

tavyje, už tavęs
po tavo lukštu

ar yra?

nors galėčiau
ir nebeklausti

atsakei į viską

mano gyvenimu

*
tik dabar suprantu

kaip nekenčiu
tos pilkumos
koks lipnus ir viliojantis
paprastas gyvenimas
kaip norėsiu tvarkos
ir baisėsiuosi ja
kaip apsėda ramybė
ir veja iš namų vienvė
kokie įsilę pušų kamienai
už namo, koks rupus
smėlis, koks žalias
pakalnučių gedulas

tik dabar suprantu

Didvyrio mirtis

pamiršau visas mitologijas
gardų tavo krūmelio kvapą
tysau skersai grindinio

išduobtas
ietimi

prieš saulę
čiulkinį grūda
muselės

Poezijos Pavasario 2019 logotipas

Gegužės 7-oji – proga prisiminti Vaižgantą, proga pažinti pasaulio lietuvius

Skaityto Jūratė Caspersen.

A. Petraitytės nuotraukos

Astrida Petraitytė

Gegužės 7-ąją švenčiama Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos diena, pažymint 1904 m. tądien nustojusį galioti carinį lotyniškų rašmenų draudimą (taigi – ir lietuviškų knygų leidimo, gimtosios kalbos mokymosi draudimą). Suprantama, bent jau humanitarams, spaudos darbuotojams ją privalu švęsti. Štai ir oficialiu, valstybiniu lygmeniu diena pažymima – Seimo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija paskelbia Kalbos premijos laureatą. Šįkart priimtas ne itin tradicinis sprendimas (paprastai pagerbiama lietuviškai rašijai, jos populiarinimui nusi-pelnusių asmenybė): „Už lietuvių kultūros plėtrai ir visuomenės pažangai svarbių lituanistikos projektų įgyvendinimą, rūpinimąsi lituanistiniu paveldu ir jo sklaida bei aktyvią lituanistinę veiklą užsienyje 2019 metų Kalbos premija skirta Punsko lietuvių Kovo 11-osios licėjui.“*

O lietuvių literatūros ir tautosakos institutas šią dieną surengia Klasikos skaitymus, kasmet kuriai nors išskiliai mūsų raštijos asmenybei paskiriamus – ir instituto atstovai, ir šiaip pageidaujantys (iš anksto kviečiama registruotis) Vileišių rūmų, kuriuose ir įsikūręs LLTI, terasoje tarsi natūralioje scenoje paskaito pasirinktą tekstą ar jo ištrauką (štai pernai girdėjome iš gabaliukų sudėliotą Maironio poemą „Jaunoji Lietuva“).

Šiemetiniiais skaitymais pagerbiamas Vaižganto 150-metis (Juožas Tumas gimė 1869 m. Malaišiuose, Anykščių rajone, mirė 1933 m. Kaune). Buvo proga prisiminti, kad Vyriausybė 2019-uosius yra paskelbusi Juozo Tumo-Vaižganto metais (kasmet tų dedikacijų yra ne viena ir ne dvi, tad dažnai „no-

minantas” iškilmingiau ir nepagerbiamas).

Vaižganto skaitymai pradėti muzikine įžanga – keletą lietuvių liaudies dainų atliko Giedrė ir Gintarė Baltakytės, tada sveikinimo žodį tarė LLTI direktorė Aušra Martišiūtė-Linartienė. Ji priminė, kad tai jau 12-ieji Klasikos skaitymai, juos 2008 m. – taip

Žodį taria Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pirmininkė Dalia Henke

pat Vaižgantui skirtus – pradėjo tuometis instituto vadovas Mindaugas Kvietkauskas. Dabar „scenon” jis žengė jau kultūros ministro vaidmenyje. Pasi-džiaugęs visiems kultūros žmonėms brangia švente, pagerbęs Vaižgantą kaip „žodžio vitalinės gyvybės meistrą”, jis minėjo ir problemas: štai Lietuvos bibliotekos naujų knygų įsigijimui finansuojamos bene mažiausiai iš ES šalių... Priminė ir jau globalias, ne vien mūsų šaliai būdingas grėsmes, ypač ryš-

kias žiniasklaidoje: greta nenuneigiamos laisvo žodžio vertės turime išsąmoninti egzistuojant informacines atakas, manipuliavimą „žiniomis” ir pan. Ministras pradėjo ir vaižgantiškų skaitymų maratoną, pasirinkęs simbolinį „Pragiedrulių” fragmentą – „Napalys raštus skaito”...

Kaip žinia, Vaižgantas buvo ne tik grožinės literatūros kūrėjas – jis ir aktyvus visuomenininkas, reikšėsis publicistiniu žodžiu. Tad nuskambėjo ne tik ištraukos iš romano „Pragiedruliai”, apsakos „Dėdės ir dėdienės”, apsakymo „Rimai ir Nerimai”, bet ir jo straipsnių fragmentai, net vienas kitas laiškas.

Skaitytovų būrys buvo margas. Štai Šv. Kristoforo gimnazijos abiturientas Jaunius Juodelis net buvo pristatytas kaip Klasikos skaitymų simbolis – mat, būdamas pirmokas, dalyvavo ir 2008-ųjų renginyje. „Scenoje” pasirodė vienas kitas iš mūsų kultūrininkų ir švietimiečių (LLTI darbuotoja Asta Vaškeliene, jau solidaus amžiaus mokytoja lituanistė Laima Abraitytė). Bet, galima sakyti, „frontą atlaikė” lietuviai iš įvairiausių šalių; visai netyčia man pavyko bent tiek prisiliesti prie didžiai reikšmingo pirmąkart surengto įvykio – Pasaulio lietuvių rašytojų suvažiavimo (skelbiama, kad susirinko per 30 rašytojų, vertėjų ir literatūrologų iš 15-os šalių); tris dienas (gegužės 5-7 d.) vykusio suvažiavimo dalyvių ankstesnius skaitymus Rašytojų sąjungoje, jų kūrybos almanacho „Egzodika” pristatymą jau buvau pražioplinusi. (Trumpai suvažiavimą pristatančioje Rašytojų sąjungos informacijoje išidėmėtini šveicarijoje gyvenančios Pasaulio Lietuvių Bendruomenės (PLB) – pagrindinės šio įvykio organizatorės – Kultūros komiteto pirmininkės Jūratės Caspersen žodžiai, jog „šis renginys pradeda telkti, burti po visą pasaulį pasklidusius lietuvių kilmės rašytojus, kuriančius ne tik lietuvių kalba, bet savo kūryba teigiančius lietuviškosios tapatybės svarbą.”**)

LLTI skaitymuose pasirodė gražus suvažiavusiųjų kūrėjų būrys (tiesa, beveik vien moterys, regis, tik Arūnas Šatkus, iš JAV atvykęs, įterpė savo vyrišką balsą) – iš Vokietijos, JAV, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos, Baltarusijos, Australijos ir kt. Vienų pavardės jau yra išitvirtinusios mūsų literatūriname horizonte – štai knygomis Lietuvoje yra prisistačiusios Jolita Herlyn ar Jutta Noak (Vokietijos atstovės), Laima Vincė (pasi-sakiusi, kad atvyko iš Kinijos, bet gimusi New Yorke), dar vienas kitas; kai kurių pavardės gal ir pirmąkart iš-

girdome – tikėkimės, ne paskutinį. Buvo skaičiusių su ryškiu akcentu – mat tik tėvai ir seneliai gimę Lietuvoje...

Pirmiausia „scenon” žengė PLB pirmininkė Dalia Henke (Vokietija) – priminė už kelių dienų (05 12) vykšiančio referendumo dėl Lietuvos pilietybės išsaugojimo svarbą... Natūralu, kad ji pasirinko publicistinį Vaižganto tekstą, valstybingumo klausimą gvildenantį, iš jo 1919 m. leisto laikraščio „Nepriklausomoji Lietuva” – įstrigo mintis: ne į naudą valstybei buvęs tas plėtimasis nuo jūros iki jūros...

Užsienio lietuvių skaitymus simboliškai užbaigė Vijolė Arbas, dabar kauniete vadintina. Ji prisiminė Vaižgantą krikštijus jos močiutę – gal tai turėję įtakos, kad mama pasuko į literatūros kelią: JAV gyvenusios ir kūrusios Alės Rūtos vardas jau įrašytas mūsų literatūros istorijon... Vijolė Arbas likimo suteiktus išbandymus ir šansus reziumavo: šeima buvusi karo pabėgėliai, bet ji 1990-aisiais, dar Lietuvai esant tik pusiau laisvai (žinome 1991-ųjų sausio įvykius), grįžo į Tėvynę, kas gali būti geriau... □

* https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35_403

&p_k=1&p_t=266229

** <https://www.rasytojai.lt/vilniuje-bursis-pasaulio-lietuvu-rasytojai/>

Redaktorės pastaba. Atgarsių iš Pasaulio lietuvių rašytojų suvažiavimo laukite ir kituose „Kultūros” numeriuose

Ruošiantis skaitymams: sėdinčios kairiajame krašte – Vijolė Arbas, Laima Vincė

Kantrybės, tylos ir sustabdyto laiko kūryba

„Orų dienoraščiai“ – Šiaurės Atlanto orų įtaka Islandijos, Grenlandijos ir Farerų salų dizainui

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

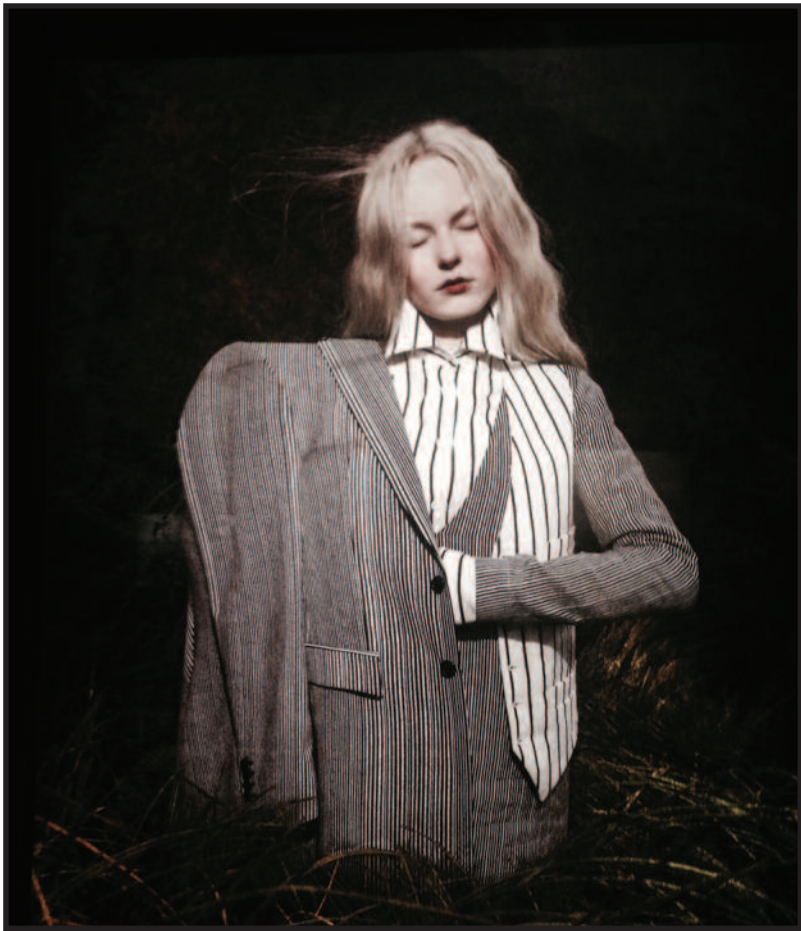
Parodoje eksponuojami dešimties islandų, grenlandų ir fareriečių mados dizainerių darbai. Paroda jau apkeliavo dešimt Europos ir Azijos šalių ir suvokiama kaip universali žinia.

Dienoraščius suprantam kaip savo ryšį su aplinka, su kintančiais orais; dienoraštis tampa dialogu, kaip ta aplinka veikia ir tave patį. Lietuvių mentalitetas turi labai daug natūralios ekologijos įgūdžių, tad ši paroda čia bus suprantama – taip kalbėta per parodos atidarymą. Ją atidarė Lietuvos dailės muziejaus direktorius Arūnas Gelūnas, dalyvavo The Nordic House Reikjavike atstovė Kristín Ingvarsdóttir, dailininkė Steinnunn Sigurdardóttir (Islandija), menininkių dueto Guðrun & Guðrun atstovė Guðrun Rógvadóttir (Farerų salos).

Parodos idėja – magija vietoj realizmo. Dvi kuratorės – amerikietė Sarah Cooper ir austrė Nina Gorfer – porą metų Islandijoje, Grenlandijoje ir Farerų salose tyrinėjo vietinių amatininkų, menininkų ir dizainerių kūrybingumo varomąsias jėgas „šių salų mados scenoje“. Kitaip nei antropologai, jos rinko poetiškas istorijas salų kultūros, tradicijų terpėje, fotoaparatu fiksavo portretus, drabužių simboliką, spalvų sluoksnius ir tekstūrą. Visas šalis sieja nuošalumas, riboti ištekliai ir atšiaurumas, nenusipėjamas oras. Tai gimdo šiurkštumą, bėbaimiškumą ir norą kurti.

Kuratores galima vadinti postmoderniomis antropologėmis. Jų pasakojimai daugiaprasmiai, tiesa yra poetiška ir subjektyvi, tai metraštis apie šalis, kurių žmonės formuoja oras. Apie harmoningą gyvenimą, dangaus paieškas trijuose skirtingo mąstymo šiaurės kraštuose.

Poetiškai informatyvus filmukas – ne apie faktus, o apie jausmus gyvenant Islandijoje, Grenlandijoje ir Farerų salose. Prasideda legenda apie skęstančią mergaitę, kuri palengva virsta jūros gyvūnu, primenančiu aštuonkojį ar gėlę su čiuptuvais; matydama daugybę žmonių išmestų jūrą teršiančių daiktų, ji juos naikina, o kai supyksta, ima naikinti ne tik

Parodos „Orų dienoraščiai“ kuratorių Sarah Cooper ir Ninos Gorfer fotografija „Vera aukštoje žolėje“, 2014 m. L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

daiktus. Tada šamanas turi nusileisti pas ją ir ją nuraminti. O Grenlandija – prikimšta danų simbolių, mokyklose grenlandai turėjo mokytis naujų istorijų... Išvykę jie ilgisi kalnų, į kuriuos gali žiūrėti pro langą, ir tik namuose – terpė kurti.

Kodėl tiek daug menininkų kilę iš Islandijos? Iš nuobodulio. Jie patiria nuolatinę skausmingą atskirtį. Islandijos mados pasaulis mažas – ir niekas tavęs (kaip didmiesčiuose) nepraris. Jie visada daro kažką ypatingą. Saviraiška, asmeninis stilius, kuriam nerūpi pasaulinės mados tendencijos. Tam tikra prasme islandai dipoliniai – tamsi šalta žiema ir

šviesi karšta vasara. Žiemą pasineria į save – kiekvienas menininkas galų gale tai patiria. „*Esame ekstremalūs – esi priverstas toks būti*“ (filmuke jų manekenės madas demonstruoja kalnų properšose... be žiūrovų). Farerų salose – tik avys ir žuvis. Pagal legendą, kiekvienas kaimas turėjo savą mezgimo raštą; kai moterys laukdavo grįžtančių iš karo vyrų, juos krante iš tolo atpažindavo pagal savą raštą. Parodoje rodomi Farerų salų drabužiai – porą metų megzti rankomis iš alpakų vilnos ir moheros. „Kai fareriečiai skambina vienas kitam, pirmas klausimas, kurį jie užduoda, kokie orai, nes tai labai svarbu, Farerų salose gali per vieną dieną pamatyti visus metų laikus – lietų, sniegą, saulę, ir tas taškelis Šiaurės Atlante išaugina nepaprastus žmones“, – sako kūrėja Gurun Rogvadóttir.

Instaliacija „*Erdvė tarp*“ – erdvė, esanti tarp kažko – apie grožį ir skausmą; iš plunksnų, tiulio, šilko, virvių ir segtukų, tačiau ji instaliuoti kaskart prireikia keturių dienų, vienuolikos pagalbininkų. Kūrinį, primenantį pasakiškai lengvą suknelę, islandė autorė Steinnunn Sigurdardóttir

dedikavo savo neįgaliam sūnui, kuris niekada nebūna piktas. „Kūrinys gražus, nes neįgalumas yra transcendentinis“, – teigia menininkė, – daug žmonių turi negalią, ir mes turime išmokti matyti juos gražius“.

Parodoje pristatoma dešimt kūrėjų ir mados dizainerių: Barbara Í Gongini, Guðrun ir Guðrun (Farerų salos); Bibi Chemnitz, Nikolaj Kristensen, Nannguaq Lennert (Grenlandija); STEINNUNN / Steinnunn Sigurdardóttir, JÖR / Guðmundur Jörundsson, Kría, Mundi, Shoplifter / a.k.a. Hrafnhildur Arnardóttir (Islandija). □

Vytauto Brėdikio radinių menas

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Baltijos Gintaro meno centre – garsaus architekto juvelyrika

Mūsų menininkai šmaikštūs, drąsūs ir jaunatviški, ir nebūtinai tai šiuolaikinis jaunas žūlus modernistas. Senjorų nesenstančias idėjas ir jaunatvišką kūrybingumą pastebėjau neseniai atidarytoje Ramunės Vėliuvienės jubiliejinėje parodoje Galerijoje 555. Aloyzas Stasiulevičius ar šiemet 90-metį švęsiantis grafikas Alfonsas Čepauskas – irgi aktyvūs kolegų parodų lankytojai, taip pat jaunatviški kūrėjai, kasmet surengia po kelias parodas.

Vytautas Brėdikis – ne išimtis. Jam – tik 88-eri. Kadaise sukūręs Antakalnio, Lazdynų gyvenamuosius rajonus, Vilniaus autobusų stotį, Dailės akademijos korpusą ir tiltą, daugybę paminklų ir parodų, šiandien šmaikštauja, kad pusę pagal savo projektus kurtų pastatų nugriautų; sako, kad mūsų gyvenimas Žemėje tėra paroda, instaliacija, juk mes jos nė nemanom tautosoti. Gyvename tarsi sapne, žmonės tapo neįtikėtinai godūs, o anapusbė, jo kuriamas Rojaus sodas (apie jį daug kalbėta) yra paslaptis, nes kiekvienam jis – individualus. Kitas kabamasis, betgi jau regimasis jo sodas – 88 rugiai, einantys ratu kaip ir pats gyvenimas, žymi išskirtinius jo etapus (jis yra diplomuotas dailininkas architektas, pro-

fesorius, VDA ilgametis dėstytojas; apdovanotas Gedimino 3-iojo laipsnio ordinu, Lietuvos nepriklausomybės medaliu, auksiniu Lietuvos architektų sąjungos Architektūros riterio ordinu).

Vytauto Brėdikis gimė Biržuose, nuo mažens pamėgo žvejoti (kadaise rankomis gimtiniėje gaudė žuvis, kad prasimaitintų), žvejodamas gamtoje ir sumanė kurti juvelyrką iš rastų ir žmogaus išmestų daiktų. Ne paslaptis – architektai pasižymi išskirtiniu intelektu ir begaline kantrybe. Nuo rankų darbo muselių pereita prie vielinių monogramų lankstymo. Jo sukurti žiedai, auskarai, pakabukai – iš ričių žiedų, žvejybos kabliukų, panaudotų konservų dėžučių, juos jis kviečia ne tik apžiūrėti, bet ir paliesti, pasimatuoti.

Jo eksponatas liustra – iš gaubto, kuris vientelis išliko po gaisro tarsi talismanas. Lankytojams buvo paraikyta duonos su kumpio grietinėlėmis, prie vyno taurės ir vynuogių. Tiesa, viena raudonojo vyno taurė ant vaikiškos anų laikų standartinės darželio kėdutės kabojo taip pririšta, kad jos nei paimsi, nei išpilsi...

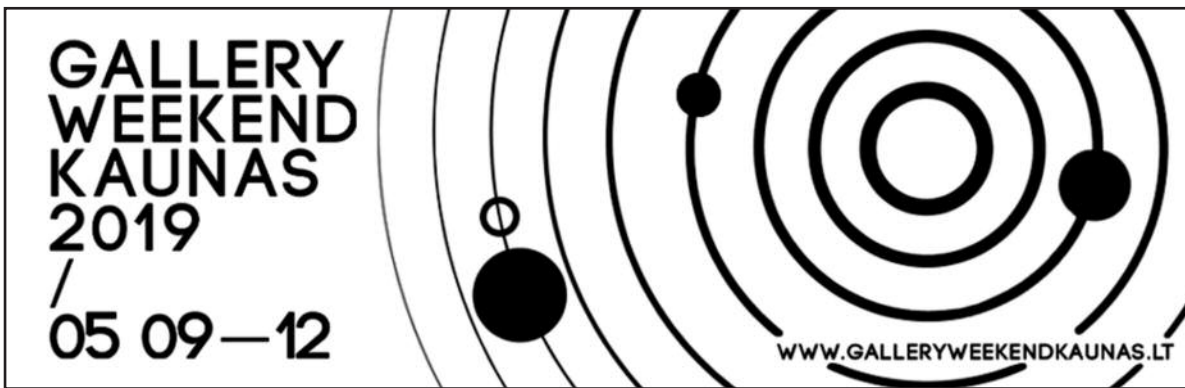
Be netradicinių juvelyrikos dirbinių garbingoje „Gintaro galerijos“ vietoje buvo padėtas Vytauto Brėdikio knygos „Tarp fizikos ir metafizikos“ maketas su aforizmais, trumpais eilėraštauais, užfiksuotomis akimirkomis, straipsniais. Pacituosiu vieną Vytauto Brėdikio eilėraštuką „Gyvenimas“: *Metai kaip paukščiai / vis skuba, vis skrenda / Tik kelio sugrįžti / atgal neberanda.*

Vytauto Brėdikio „Kabantys rugiai“, kurie žymi jo gyvenimo kelią; fone – jo juvelyriniai dirbiniai.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

„Gallery weekend Kaunas” metu – įspūdingos parodos ir renginiai

Algis Vaškevičius

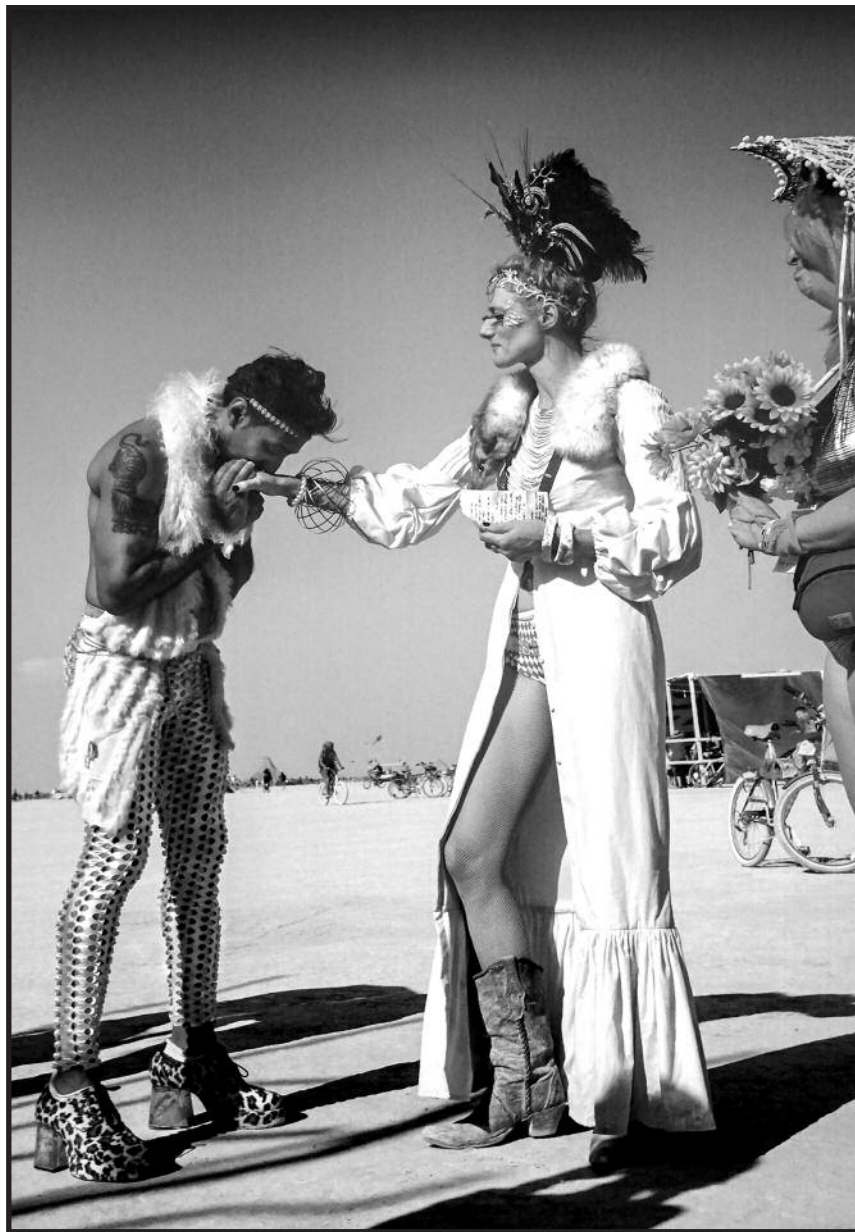
Gegužės 9–12 dienomis jau ketvirtus metus iš eilės Kaune vyko „Gallery Weekend Kaunas (GWK)” renginys, kuris tradiciškai kviečia palydėti galerijų sezoną, tyrinėjant įvairiapusę miesto kultūrinę padangę. Šiemet jo šūkis buvo „Planetos. Judėjimas. Kultūra”. Koncentruota keturių dienų programa apėmė per 30 meninių įvykių tiek įprastose, tiek ir netikėtose ekspozicinėse erdvėse, kai kurie iš jų buvo ištis ypatingi.

Šiemetio renginio organizatoriai teigė, kad jų misija – pristatyti miestui jo erdvėse tūnančius kultūrinius potencialus, kiekvienam lankytojiui tampant astronomu ir atrandant organinį gravitavimą tarp save traukiančių meno kūrinų.

„Iki šiol GWK kartografiškai žymėjo žvaigždes – didžiausią svorį turinčius taškus. Šįkart galingesnis teleskopas keičia mastelį ir atskleidžia ištisas planetines sistemas: kultūrinius tinklus, kuriuos išjudina žalia foninė GWK radiacija. Šiemet įprastas linijinis maršrutas patirs eksperimentus: lankytojai kviečiami tapti autonomiškais tarpplanetiniais tyrinėtojais bei savarankiškai gravituoti aplink vietinius meno kūnus. Pastarieji skirsis savitomis judesio charakteristikomis, ir kai vienur bus kuriami sėslūs estetiški susidūrimai, kitur atvykėliai bus raginami meną patirti per fizinį judėjimą”, – kvietė į renginius jų organizatoriai.

Visas keturias dienas įvairiose miesto galerijose buvo daug netikėto ir neįprasto veiksmo. Jau pats atidarymas nustebino – jis vyko Lietuvos sporto universiteto Lengvosios atletikos manieže, kur menininkė Saulė Noreikaitė pristatė performansą „Kūno kultūra”. Atėjusiems lankytojams buvo pasiūlyta jungtis į grupes ir pasportuoti – jie manieže darė pratimus, bėgiojo, meditavo ir garsiai šūkavo. Nežinantį kur pateko žmogų tai turėjo tikrai nustebinti, o atidarymą vanikavo Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) mišrus choras „Vivere Cantus”, kurio atliktas kūrinys sudrebino maniežo erdvę.

Dar vienas įdomus renginys – žinomo fotografo Romualdo Požerskio darbų parodos „Beprotingos vestuvės Nevados dykumoje” pristatymas Kauno Vinco Kudirkos viešosios bibliotekos Jaunimo, meno ir muzikos skyriuje. Lankytojai buvo pakviesti ne tik apžiūrėti fotografijas, bet ir pamatyti Nevados dykumoje R. Požerskio filmuotą vaizdo medžiagą.

R. Požerskis užfiksavo įspūdingas vestuves Nevados dykumoje

Naujoje garsaus kauniečio fotografo R. Požerskio fotografijų serijoje įamžintos poros, žiedus mainiusios grandiozinio meninio projekto „Degantis žmogus” („Burning Man”) metu Jungtinėse Amerikos Valstijose, Nevados dykumoje, kai ribos tarp meno ir gyvenimo visiškai ištirpsta. „Degantis

žmogus” yra žinomas kaip unikaliausias masinis alternatyvaus meno reiškinyje pasaulyje. Tai industrinės pasamonės, postmodernios technokultūros, archajiškos, mitologijos ir ugnies kulto kratinys, kasmet kviečiantis savęs atsivėrimui, išraiškai, transformacijai, nuostabai.

Antropologai, sociologai, menotyrininkai iki šiol tebeanalizuoja šį renginį – jis toks daugialypis, unikalus ir nuolat kintantis, kad jį sudėtinga objektyviai apibrėžti. R. Požerskis net aštuonis kartus dalyvavo šiame renginyje ir kartu su tūkstančiais žmonių iš viso pasaulio degino žmogaus skulptūrą Nevados dykumoje.

Naujosiose nuotraukose – dykumoje, kylant

saulei ar jai nusileidus, persirengę jaunieji ir jų svečiai, prisiekiantys vienas kitam amžiną meilę. Vaizdai ištis siurrealistiniai, ir tai puikiai atspindi Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureato, VDU Menų fakulteto Šiuolaikinių menų katedros profesoriaus fotografijos, kurias jis kuria jau apie keturis dešimtmečius. R. Požerskis yra išleidęs daug pripažinimą pelniusių fotoalbumų ir kitų leidinių („Legendiniai Žalgirio vyrai”, „Lietuvos senamiesčiai 1974–1985” ir kt.), jo parodos eksponuojamos garsiose pasaulio galerijose JAV, Vokietijoje, Olandijoje, Japonijoje, Čekijoje ir kitose šalyse.

Turbūt viso galerijų savaitgalio ašimi tapo garsaus dailininko, iš Kauno kilusio litvako Neemijos Arbit Blato (1908–1999) personalinės parodos „Arbit Blatas. Nuo Kauno iki Niujorko” atidarymas M. Žilinsko dailės galerijoje. 86 čia eksponuojamuose dailės ir skulptūros darbuose šis menininkas atskleidžiamas kaip puikus peizažistas, portretų kūrėjas bei scenos meno mylėtojas.

Neemija Arbitblatas – pasaulinį pripažinimą pelnęs išskirtinio talento litvakas dailininkas, vadinęs save kūrybiniu vardu Arbit Blatas. Jo kūryba bei gyvenimas prasidėjo, brendo, vystėsi, suklestėjo Kaune, Paryžiuje, Londone, Venecijoje, New Yorke. Pasaulio meno sostinėse išgarsėjęsio dailininko darbų galima pamatyti Europos muziejuose, tačiau didžiausią savo kūrybinį palikimą jis skyrė gimtajai šaliai. Arbit Blatas savo tikrąją tėvynę visada laikė Lietuvą, per parodas prisistatydavo esąs iš Lietuvos.

Pristatydama šią išskirtinę parodą jos kuratorė Kristina Cinvinskienė sakė, kad menininkas Kaune turėjo savo galeriją, o jo tėvas čia buvo atidaręs pianinų parduotuvę. 1926 metais Arbit Blatas išvyko į Paryžių toliau mokytis dailės, bet nuolat grįždavo į gimtinę. Jis kalbėjo lietuviškai, jo geras draugas buvo poetas, vertėjas ir žurnalistas Juozas Tysliava.

Namuose likę dailininko tėvai Antrojo pasaulinio karo metais atsidūrė Kauno gete, jo motina žuvo, o tėvas stebuklingai išgyveno. Jį vienturtis sūnus vėliau išsivežė į New Yorką pas save, ir tėvas čia vėl atidarė pianinų parduotuvę.

Arbit Blato darbų paroda pristato garsų litvakų dailininką.

A. Vaškevičiaus nuotr.

Nukelta į 8 psl.

LAISVEI IR PATRIOTIZMUI ĮKVEPIANTI KNYGA

Eugenijus Ignatavičius

Kiekvienais metais vis daugiau išleidžiama knygų. Tačiau iš gausios pasiūlos ne taip paprasta išsirinkti tinkamą. Niekada nemaniau, kad dokumentinė-istorinė publicistika gali įtraukti skaitytoją nelyginant detektyvinis romanas. Neseniai pristatyta teisininko ir filosofo Alfonso Vaišvilos „Nenusilenkusi Šiluva“ – tai gyva lietuviybės organizmo ląstelė, atspindinti ne tik Šiluvos region, bet ir visos Lietuvos šimtmečio istoriją: nuo V. Kudirkos iki paskutinio Lietuvos partizanų vado Povilo Morkūno-Drako žūties. Tai ne įžymybių, o paprastų žmonių istorija, kurią jie kūrė dramatiškais laiko vingiais, per okupacijas, karus, gėstančią ir vėl įsižiebiančią išlikimo viltį, aukomis išklotu keliu, kaip pergalės vėliavą atnešė iki mūsų dienų. Tematikos ir turinio atžvilgiu galima būtų prilyginti viršelyje švytinčiai trispalvei: geltona – Kudirkos, knygnešių žiebtos lietuviybės aušra; žalia – atkuriamos valstybės gyvybingiausia epocha: raudona – neregėto žiaurumo komunistinio siaubo griūtis.

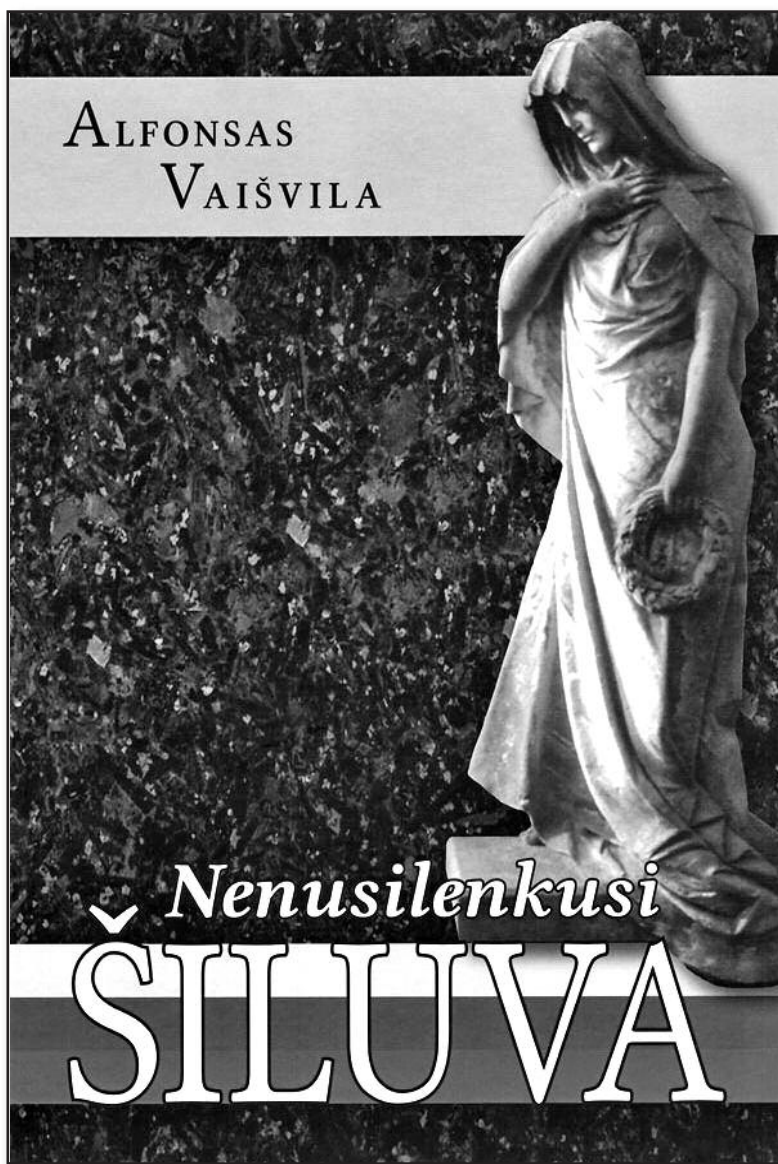
Pasak autoriaus, nudirbtas kelerių dešimtmečių triūsas, šios drobės audiniui po siūlėlių renkant archyvinę medžiagą, gyvų liudytojų prisiminimus apie Šiluvos regiono žmonių kovas prieš carinės Rusijos ir Sovietų Sąjungos okupaciją, knygnešių žygius ir kovą dėl lietuviybės, nepriklausomos valstybės kūrimą, neregėto masto tautos pasipriešinimą – devynerių metų karą po karo. Tai ne sausas faktų ir įvykių rinkinys, o gilių išvalgų, apmąstymų ir filosofinių, teisinių apibendrinimų knyga, reiškinius motyvuojant tarptautinės teisės nuostatomis. Septyniuose knygos skyriuose aprašyti dešimčių ir šimtų Šiluvos krašto patriotų likimai, jų nuveikti darbai, pasišventimas ugdant tautos sąmonėjimą ir ryžtą atkurti pamatą – nepriklausomą valstybę.

Knyga skaitant, praplaukia ne vien faktų, įvykių gausa, o dinamiška gyvenimo juosta su dešimtimis ir šimtais veikėjų, jų santykiais, morale, tikėjimu, rūpinimosi ne vien savo, bet ir artimųjų gyvenimais. Nė vienos asmenybės likimas nepaliekamas už knygos ribų, jos intriguojantis kelias veiksmingu dinamišku naratyvu pateikiamas iki paskutinio atokvėpio. Teisės ir filosofijos mokslų profesorius nelyginant archeologas magiškos plunksnos galia atveria į užmaršties gelmę grimztančias fosilijas, kurios, prikeltos iš nebūties, prabyla į mus atgijusia tų laikų dvasia, žmonių pasiukojimą kilniems tikslams. Po lakoniškų, veiksmingų frazių ženklais slypi tikri ir jaudinantys žmonių paveikslai. Skaitytojas įtraukiamas į žmonių istorijas, drauge su jais išgyvena kupinus įtampos dramatiškus įvykius, kuriuos patvirtina išlikusiųjų prisiminimai, archyvų dokumentai, gausybė išrašų, nuotraukose – veidai bylojantys dvasinės būsenas, valią ir ryžtą.

Autorius pagarbiai ir santūriai pasakodamas kraštiečių istoriją, išvengia šališkumo, patoso, aiškinasi jų poelgius ir priežastingumo ryšius istorinių įvykių kontekste; objektyviai kalbėti tiesą ir tikrai tiesą, kokia ji bebūtų – skausminga ar kelianti pasididžiavimą. Neaukština ir nežemina priešų ir savų, besigrumiančių gyvenimo sūkuriuose. Jis paprastai ir atvirai pasakoja konfliktus su valdžia ar kilusius bendruomenėje, kruopščiai pateikia detales, vertina vyksmą, o kaip teisininkas ir filosofas sudėtingas situacijas komentuoja drąsiai išreikšdamas apibendrinančią nuomonę.

Naujai, net romantiškai atskleista knygnešių epocha, jos lemiamas vaidmuo atgaivinant lietuviybę. Net šiandien pagal aprašytus žymiausių knygnešių Juozo Karabino, Juozo Matuzo bei kitų šiluviškių Žemaitijos miškais ir pelkėmis pramintus takus galėtume atkurti tikslų lietuviško žodžio kelionių žemėlapi. Jie – pirmieji Lietuvos rezistentai, rizikavę ne tik šeimos likimu, bet laisve ir gyvybe, pabuvoję už grotų ar išsiųsti į tremtį, net metų ūkius, ėjo į Vakarus lietuviškos spaudos. Kiti knygnešystę pavertė komercija. O tautiečiams teikė dvasinį peną.

Stebina, kad tuo metu būta šitiek tautiškai susipratusių šiluviškių. Per sunkumus ir represijas

išugdytas bendrumo jausmas tampa vienybės jėga, nepaisančia caro ispravnikų ir uriadnikų diktatūros. 1905 m. Vietos komiteto išrinktam delegatui Juozui Karabinui grįžus iš Vilniaus Seimo konferencijos, turgaus aikštėj miniai perskaičius nutarimus, šiluviškiai sukyta ir nuverčia caro valdžią. Jie išsilaiko tik mėnesį, bet įrodo teisę ir vienybės patriotinę galią.

Osu kokių pakilumu, energija sujuda, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę!.. Nesulaukdami įstatymų iš vyriausybės, steigia komitetus ir kuria juos patys. Išsiilgę nuosavos žemės, būriai savanorių išitraukia į kovas už neprigulmybę. Tarpukario visuomenės nuotaikos, kūrybiškumas ir pasitikėjimas skiriasi nuo mūsų posąjūdinio laiko tarpio. Tai tikrai laisvi žmonės, likimo šeimininkai, jaučiantys pamatą – valstybę, tautą ir Tėvynę. Nė vienas nedrįsta net sapnuoti, kas jų laukia peržengus 1940-jų slenkstį, atšliaužus kruvinajai komunistų okupacijai. Nors marksistiniai atšvaitai, skleidžiami Kapsuko, buvo pasiekę ir Šiluvą, bet neprigijo.

Neįmanoma be jaudulio skaityti puslapių apie laikmetį, netekus laisvės, nors autorius santūriai tonu pasakoja apie kylantį pasipriešinimą bolševikų ir nacių okupacijoms. Šiluviškiai dalyvauja 1941

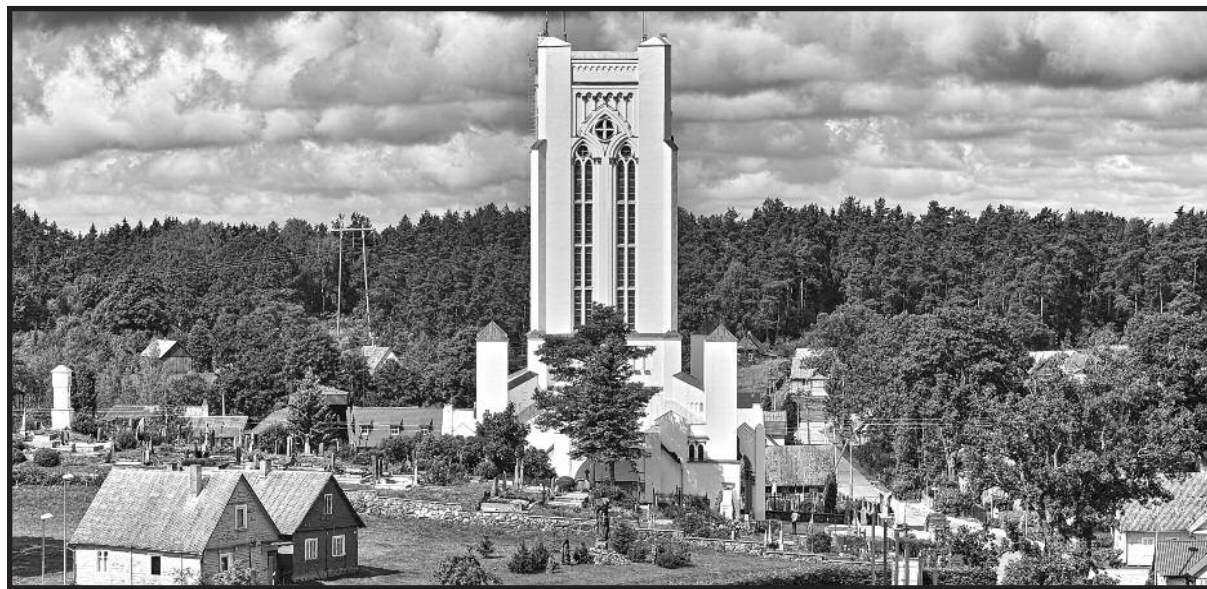
metų sukilime, atsisako tarnauti vokiečių vermachte, buriasi į LLA, ginasi nuo rusų desantininkų, vadinamų raudonaisiais partizanais, plėšikavimų. Raseiniuose ir Šiluvoje veikia antinacinis pagrindis. Sugrįžus frontui 1944 m. liepą dešimtys jaunuolių ir vyresnių vyrų slepiasi miškuose, vengdami guldėti galvas už okupantų tikslus. Galop stveriasi ginklų su viltimi, jog melas ir apgaulė negali tęstis ilgai. Jie tiki 1941 m. didžiųjų valstybių vadovų H. S. Truman ir W. Churchill, net paties Stalino pasirašyta Charta – garantu, kad po karo okupuotos valstybės galės laisvai išsirinkti valdžią ir santvarką. Vakarų pasaulis nepaliks kaimynių bolševikų savivalei. Deja...

Vaizdžiai aprašyti liudytojų pasakojimai apie tautos pasipriešinimą, karą po karo, KGB taikytas viduramžiškas kankinimo priemones, masines represijas, vykdytą tautos suskaldymą kitose šalyse patikrintais metodais. Kokia stulbinančia drąsa Lietuva pasitinka raudonąją grobuonį!.. Ilgai išsilaikiusi šiluviškių vienybės siena prakterama ne tik kulkosvaizdžių ugnimi – ji neatlaikė kankinimų, grasių, pasidavusiųjų ateivių propagandai. Atsiveria šurpinantys vaizdai, tinkantys siaubo serialams. Kad ir tokios akimirkos: *agento išduotą bunkerį, įrengtą tvarte, naktį apsupa kagėbistai ir reikalauja, kad partizanai pasiduotų.*

Vyrai dedasi prie galvų granatas, o vadas Povilas Morkūnas sako: „Neskubėkit. Suspėsite. Visada yra išeitis.“ Pro angą parodo, kad pasiduoda, iš lėto lipa viršun, nuleistoj rankoj laikydamas užtaisytą automatą. Išlindęs smogia buože į šviečiančią liktarną. Čekistai sutrinka. Pasinaudojęs tamsa, pasprunka į mišką.

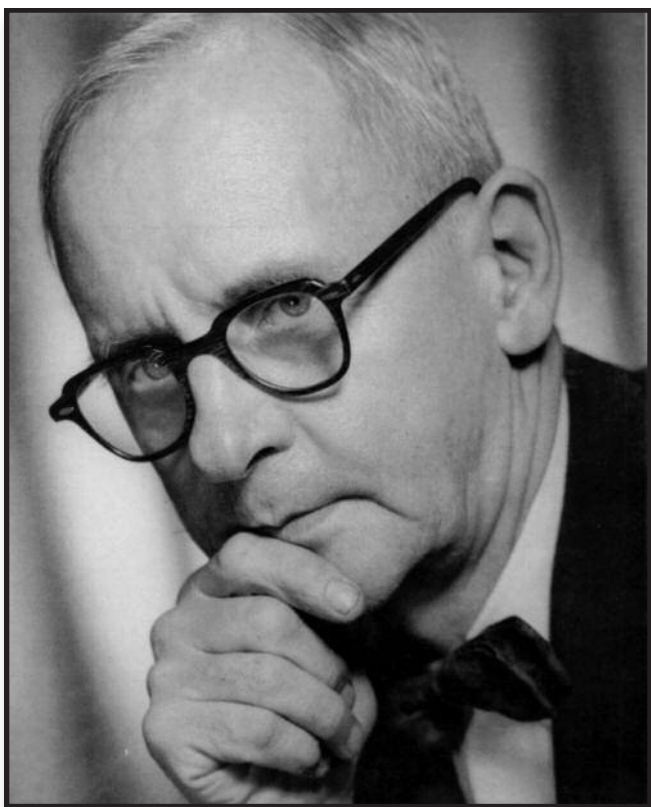
Autorius pabrėžia moterų vaidmenį; jos neretai drąsesnės ir kantresnės negu vyrai. *Partizano Felikso Kuokštos-Rustemo žmona Zofija Rutkauskaitė – Lietutis. Išduoti kaimyno, pastebėję artinantis stribus, traukiasi į miško pusę. Čia atidengia ugnį karavių pasala. Kulka pakerta Kuokštą. Nors Zofija spėja pasitraukti už šaudymo ribos, bet pamačiusi kritusį vyrą, grįžta ir pastvėrusi jo automatą, leidžia serijas, kol priešų kulka pakerta ir ją. Priėję enkavedistai iš pagarbos didvyrei nusiima kepurės.*

Apmaudu, kad tokią knygą, vertą įtraukti į moksleiviams privalomų skaitinių programas, autoriui prisiėjo išleisti savo lėšomis ir tik 250 egzempliorių tiražu – itin ribotam skaitytojų ratui. Apie patriotizmo ugdymą vyriausybės tribūnose tik čiulbama, o konkrečių darbų nepastebima. Gal todėl, kad autorius motyvuotai įrodo, jog už visus įvykdytus nusikaltimus tautai ir žmonijai atsakinga vadovavusi Komunistų partija, o KGB – tik jos įrankis. □

Šiluvos Marijos Apsireiškimo koplyčia

115-osios Vlodo Jakubėno gimimo metinės Kompozitorių namuose

Vladas Jakubėnas.

V. Maželio nuotr.

Beata Baublinskienė

Gegužės 15 dieną minėjome žymaus tarpukario muzikos modernisto ir išeivijos menininko – kompozitoriaus, įtakingo muzikos kritiko Vlodo Jakubėno 115-ąsias gimimo metines. Ta proga Vlodo Jakubėno draugija Vilniuje gegužės 14 d. surengė diskusiją, skirtą prisiminti šią iškilią Lietuvos muzikos istorijos asmenybę.

Diskusijos dalyvius pasveikino Lietuvos kompozitorių sąjungos pirmininkas Mykolas Natalevičius, baleto „Vaivos juosta“ savybes aptarė baleto kritikė, muzikologė Audronė Žiūraitytė. Vakara vedė Vlodo Jakubėno draugijos pirmininkė, muzikologė Beata Baublinskienė.

Pasak kompozitoriaus ir eseisto Šarūno Nako, Vlodo Jakubėno (1904–1976) muzikoje pinasi romantinės, impresionistinės ir neoklasicistinės muzikos atgarsiai, neretai persmelkti „lietuviškos intonacijos“.

V. Jakubėnas dažnai lyginamas su kitais dviem lietuvių muzikos modernistais, Vytautu Bacevičiumi ir Jeronimu Kačinsku: visi trys 1932 m. Kaune įkūrė „Muzikinių progresistų draugiją“, kuri 1936–1940 m. da-

lyvavo Tarptautinės šiuolaikinės muzikos draugijos veikloje. Tačiau V. Jakubėnas buvo nuosaikiasias iš visos trijulės – kūryboje naujovių atžvilgiu laikėsi kiek gana rezervuoti, jas vertindamas, pasak muzikologės Rūtos Stanevičiūtės, ne tik iš meninių, bet ir etinių pozicijų.

Aktyviausias V. Jakubėno kūrybos laikotarpis yra iki 1944 m. emigracijos į Vakarus (nuo 1949 m. gyveno Čikagoje), tačiau jo muzikinis palikimas nėra menkas. Kompozitorius parašė 3 simfonijas, styginių kvartetą, baletą „Vaivos juosta“, keliasdešimt kūrinių chorui, balsui solo, kamerinių instrumentinių kūrinių.

Nors išeivijoje atsidūrusių kompozitorių muzika nelengvai skinasi kelią į šių dienų Lietuvos koncertų sales, V. Jakubėno kūryba skamba, nėra pamiršta, yra įtraukiama į mūsų atlikėjų koncertines programas.

Svarbus kompozitoriaus atminimo įamžinimo žingsnis buvo Vlodo Jakubėno vardo suteikimas 2002 m. Biržų muzikos mokyklai, kurioje besimokantys vaikai nuolat skatinami atlikti šio kompozitoriaus kūryba, ja domėtis.

Informacija sutrumpinta

„Gallery weekend Kaunas“

Atkelta iš 6 psl.

„Man teko kuruoti ir kito iškilaus lietuvių dailininko Prano Gailiaus, gyvenusio ir kūręsio Prancūzijoje darbų parodą, kuri neseniai veikė mūsų muziejuje. P. Gailius buvo gerai žinomas tarp lietuvių, o Arbit Blatą žinojo ir vertino ne tik lietuviai, bet ir žydai, kurių yra daug visame pasaulyje“, – teigė parodos kuratorė.

Ji papasakojo ir apie menininko as-

tai, kad Arbit Blatui labai svarbi buvo Lietuva, ji su vyru čia lankėsi jiems situokus 1975 metais, po to vėl grįžo 1988-aisiais. Po dailininko mirties našlė nutarė net 380 jo darbų padovanoti Lietuvai. Tad tuometis Lietuvos kultūros ministras, o dabartinis Lietuvos dailės muziejaus vadovas Arūnas Gelūnas 2010 metais skrido į New Yorką ir derino dailininko kekcijos parvežimo į Lietuvą klausimus. R. Resnik-Blatas buvo apdovanota Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi.

2011 metais Regina Resnik-Blatas bei dailininko posūnis – teatro režisierius, libretų autorius bei dainininkas tenoras Michael Philip Davis padovanojo Lietuvos dailės muziejui 380 kūrinių iš menininko dirbtuvių, buvusių New Yorke ir Venecijoje. Iš tų darbų dabar atrinkta 86 šiai parodai, dar trys dailininko ankstyvieji kūriniai, sukurti dar Kaune parodoje eksponuojami iš Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus fondų.

„Dailininkas ilgai vengė savo kūryboje vaizduoti jam labai skaudžią Holokausto temą, ir ji atsirado darbuose tik septintajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje. Naujojoje parodoje taip pat pristatome dalį šių darbų. Arbit Blatas buvo labai produktyvus, jo darbų galima ras-

ti daugelio pasaulio šalių muziejuose, privačiose galerijose“, – sakė K. Civinskienė, pristatydama šią išskirtinę parodą.

Šimtai kauniečių ir miesto svečių per keturias renginio dienas gausiai lankė ir šią parodą, ir daugelį kitų. Puikus pavasario oras, įdomiai pristatyti ir pateikti renginiai ir pradžugino, ir nustebino. □

Arbit Blatas. Autoportretas

meninį gyvenimą, priminė, kad jo antroji žmona buvo garsi pasaulio operos scenų solistė ir režisierė Regina Resnik, o jų meilės istorija prasidėjo, kai dailininkės pasisiūlė nutapyti moters portretą, kai ji New Yoro Metropolite- no operoje atliko Carmen vaidmenį. Šis portretas dabar saugomas Nacionalinėje Washingtono galerijoje.

Dailininko žmona labai vertino

Kultūros kronika

Gegužės 6 d. Lietuvos nuolatinėje atstovybėje Europos Sąjungoje Briuselyje minint Pasaulio lietuvių metus atidaryta lietuvių išeivijos menininkų paroda „Nuo realizmo iki objekto“. Parodoje pristatyti 19-os Lietuvos išeivijos menininkų darbai – Ray Bartkaus, Stasio Eidrigevičiaus, Prano Gailiaus, Česlovo Janušo, Rūtos Jusionytės, Vytauto Kasiulio, Algimanto Kezio, Prano Lapės, Jono Mackevičiaus, Jurgio Mačiūno, levos Martinaitytės-Mediodios, Viktoro Petravičiaus, Jono Rimšos, Antano Rūkštelės, Elenos Urbaitytės-Urbaitis, Adolfo Valeškos, Viktoro Vizgirdos, Kęstučio Zapkaus ir Vladislavo Žiliaus kūriniai. Parodoje pristatomas platus lietuvių menininkų kūrybos spektras nuo realizmo iki abstrakcijos ir šiuolaikinės dailės objektų.

Gegužės 9 d. Seinuose įsikūręs Tautų, kultūrų ir menų fondas „Paribiai“ skyrė profesorei Irenai Veisaitėi „Paribio žmogaus“ apdovanojimą. Tai vienas garbingiausių Lenkijos įvertinimų. Šiuo titulu siekiama apdovanoti ir populiarinti šių dienų „tiltų statytojų“, kurie propaguoja paribio idėjas, laužo įsisenėjusius stereotipus, tiesia tiltus tarp įvairių tautų ir religijų, darbą. „Paribio žmogaus“ apdovanojimas prof. I. Veisaitė suteiktas už paribio etoso praktikavimą, kūrybą ir gyvenimo poziciją, kuri visiems ją apdovanojantiems yra įkvėpimo šaltinis. Atviros Lietuvos fondo kūrėja prof. I. Veisaitė gyvenimą paskyrė teatro kritikai, studentų ugdymui bei pilietinės visuomenės kūrimui tiek nepriklausomoje Lietuvoje, tiek Vidurio ir Rytų Europoje.